

Jelena Redli¹
Odsek za srpski jezik i lingvistiku
Filozofski fakultet Univerziteta u Novom Sadu
Primljeno: 1. 7. 2016.
Prihvaćeno: 8. 11. 2016.

doi: 10.19090/gff.2016.1.347-368
UDK 811.163.41'367.633
811.111'367.633
Originalni naučni rad

TRANSPOZICIJA PROSTORA U KVALITET RADNJE/POJMA PROSTORNIM PREDLOZIMA U SRPSKOM I ENGLLESKOM JEZIKU²

Polazeći od osnovnih načela kognitivne lingvistike, u ovome radu se porede kvalifikativni adverbijali u srpskom i njihovi ekvivalenti u engleskom jeziku, koji sadrže prostorne predloge tipa *u*, *na*, *preko*, odnosno *in*, *on*, *over* i sl. Posmatranjem načina na koji predlozi učestvuju u konceptualizaciji metaforičkog prostora, sagledane su sličnosti i razlike u dva jezika. Uočava se da razlike u konceptualizaciji utiču na konceptualizaciju metaforičkog prostora, što može biti polazište za razumevanje poteškoća koje imaju strani studenti prilikom učenja srpskog jezika.

Ključne reči: kognitivna lingvistika, konceptualizacija, prostor, kvalitet, prevodni ekvivalent.

1. UVOD

U različitim jezicima, neki jezički koncepti su univerzalni, što je u skladu s tradicionalnim, univerzalističkim pogledom na ljudsku misao prema kojem svi ljudi u osnovi misle na isti način (Dirven–Verspoor, 2004: 131). Međutim, prema postulatima kognitivne lingvistike, s obzirom na to da je jezik deo čovekovih kognitivnih sposobnosti, mogu se uočiti koncepti koji su vrlo specifični za određene jezike i, kao takvi, uslovljavaju upotrebu određene jezički specifične strukture. Iz toga proizilazi da različiti jezici mogu imati različite konceptualne sisteme (Evans, 2006: 95–102).³ Jedan od takvih koncepata jeste i koncept prostora.

Semantička kategorija prostora i čovekovo prostorno iskustvo veoma su važni kako za jezik, tako i za misao, te se priroda prostornog iskustva i konceptualizacija prostornih odnosa odražavaju u ljudskim jezicima. Pitanje uticaja vanjezičke kategorije prostora na funkcionisanje jezika u vezi je s filozofskim postulatom da

¹ redli@ff.uns.ac.rs

² Ovaj rad je nastao u okviru projekta br. 178004 pod nazivom Standardni srpski jezik: sintaksička, semantička i pragmatička istraživanja, koji finansira Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja Republike Srbije.

³ Hipoteza jezičke relativnosti i hipoteza jezičkog determinizma predstavljaju ideje Sapir–Vorfove hipoteze. Prva pretpostavlja da će govornici različitih jezika razmišljati različito, a druga da jezik određuje nejezičku misao. Dakle, „specifičnosti strukture pojedinih jezika imaju uticaja na pogled na svet ljudi koji njima govore i na njihovo ponašanje u odnosu prema stvarnosti koja ih okružuje.“ (Bugarski, 1979: 11).

je apstraktno mišljenje proisteklo iz realnog, odnosno da se apstraktne kategorije ne mogu odvojiti od kategorije prostora jer su se jezičke kategorije razvile iz misaonih. Drugim rečima, da bi iskazao svoje misli, posebno složenije misaone procese, čovek je neke apstraktnije kategorije morao izraziti već postojećim jezičkim sredstvima (Kordić, 1999: 45–46; Piper, 2001: 19).

Konceptualni pristup značenju zastupa kognitivna lingvistika, koja semantičko ustrojstvo izjednačava s konceptualnim (Evans, 2006: 157–158). Značenje je stoga konceptualne prirode jer se odnosi na predstave u ljudskom konceptualnom sistemu (Evans, 2003: 3) i organizovano je oko prototipa, tj. centralnog značenja neke leksičke jedinice, dominantnog unutar semantičke mreže, iz kojeg se izvode druga, sekundarna značenja koja čine čvorove u datoj mreži. Proces koji se dešava pri konceptualizaciji obavezno uključuje vizuelizaciju, neodvojivu od prostornog domena budući da podrazumeva vizuelno predočavanje odnosa dva ili više entiteta u fizičkom ili metaforičkom prostoru (Belaj-Tanacković Faletar, 2014: 42).

Pitanje proširenja prostornih koncepata na nefizičke, apstraktne domene u vezi je s načinima funkcionisanja metaforičkih ekstenzija. Ova proširenja izvornog domena na ciljni domen rezultiraju prenošenjem sintaksičke strukture s izvornog domena na ciljni (Pavlović, 2011: 191). Metafora nije primarno stvar jezika, već stvar mišljenja i predstavlja kognitivnu sposobnost razumevanja i doživljavanja jedne vrste pojmova na osnovu drugih (Lakoff–Johnson, 2003: 4–7). Drugim rečima, teorija pojmovne metafore podrazumeva dvodomenski pristup u interpretaciji iskaza, što znači da ciljni, apstraktni domen konkretizujemo i svodimo na telesno, poznatije iskustvo preko izvornog domena.

2. PROSTORNA ZNAČENJA PREDLOGA I PROTOSCENA

Polaznu tačku ovog istraživanja čine predlozi kojima se iskazuju prostorni odnosi u srpskom i engleskom jeziku. Posebnu pažnju analizi prostornih predloga poklanja kognitivna lingvistika, koja uspeva da, s jedne strane, teorijski osvetli problematiku prostornih odnosa na upotrebnoj osnovi, a s druge, ima uspešnu primenu u nastavi jezika (v. Janda–Clancy, 2002).

Predlozi su konstituenti predložkih konstrukcija, odnosno predložkih fraza (eng. prepositional phrases), čije je osnovno i istorijski primarno značenje prostorno. Oni su, dakle, nosioci i opšteg i specifičnog značenja (Белић, 1998: 91) i imaju veliku ulogu u ustrojavanju semantičkih tipova (Арсенијевић, 2003). Upotrebom unutar apstraktnih domena, u ovom slučaju domena kvalifikacije, njihovo novo značenje nastaje kao rezultat metaforičkih ekstenzija ovog najosnovnijeg i najopipljivijeg domena ljudskog iskustva, što je posledica čovekove interakcije sa spaciogeometrijskim relacijama, odnosno entitetima u fizičkom okruženju (Evans, 2010: 218). Značenjska proširenja prostornih predloga rezultuju iz saodnosa dva leksička koncepta: protoscene, koja je spaciogometrijske prirode i predstavlja centralno značenje, i ostalih značenja koja se izvode iz protoscene

(Evans, 2010: 223–224).⁴ S obzirom na važnost upotrebne komponente u ovom pristupu, treba istaći i to da se proces ekstenzije značenja zasniva ili na upotrebi, i tada se konstituše posebna značenjska komponenta koja ulazi u semantičku mrežu, ili se izvodi direktno iz konteksta.

Predlozi su relacione reči jer pokazuju odnos u koji stupaju dva ili više entiteta (Klikovac, 2006: 19) i ključni su elementi u slikovnim shemama⁵ pošto pobuđuju različite predstave u našem umu. Kako navode Raden i Dirven dajući primere za engleski jezik, „the preposition UNDER evokes the image schema of verticality, ON the contact schema, IN the container schema, BEHIND the front-back schema, etc.” (Radden–Dirven, 2007: 159). Engleskim predlozima zajedničko je to što su svi oni nekada imali prostorna značenja, ali su vremenom razvili i neka nedimenzionalna značenja kao sekundarna (Tayler & Evans, 2003). I za predloge u srpskom jeziku može se isto konstatovati iako, za razliku od engleskog jezika u kojem su istraživanja prostorne konceptualizacije na temelju kognitivne semantike prisutna već dvadesetak godina (Brugman, 1980; Radden, 1985; Lakoff, 1987; Cuyckens, 1988; Taylor, 1993 i dr.), kognitivnosemantički pristup ovoj problematici je u srbistici počeo da se primenjuje kasnije (up. Rasulić, 1994; Klikovac, 2006; Redli, 2014).⁶

Kao što je već pomenuto, predlozi su konstituenti predložko-padežnih konstrukcija koje determinišu glagol ili imenicu uz koje stoje. Srpska gramatika ovim konstrukcijama, zavisno od pozicije koju zauzimaju, dodeljuje funkcije adverbijala ili atributa, a engleska postmodifikatora (eng. postmodifiers). One su vrlo podložne metaforičkim ekstenzijama perceptivno dokučivog domena prostora na apstraktne, čulno nespoznatljive domene kao što su način, osnov/kriterij i sl. (Piper, 2001: 39). Tako se, na primer, već u Piperovom određenju načina kao „metafore puta kojim akcija od potencijalne postaje realna“ (Piper, 1983: 100) vidi prostorno značenje koje leži u osnovi ovih adverbijala. Ovakav pristup padežnoj semantici ima i L. Janda (Janda, 2002: 2), koja smatra da se padežni sistemi slovenskih jezika zasnivaju na konkretnim prostornim relacijama i veoma su podložni metaforičkim proširenjima na druge, nedimenzionalne domene.

3. KONCEPCIJA PROSTORA U SRPSKOM I ENGLISKOM JEZIKU

Analiza ekvivalentnih predložkih konstrukcija u srpskom i engleskom jeziku mora uzeti u obzir kako prostornu konfiguraciju, koja se iskazuje odgovarajućim predlozima, tako i sličnosti i razlike među tzv. funkcionalnim elementima, koji su

⁴ Ovi leksički koncepti su postulati pristupa pod nazivom *principled polysemy*, koji su razvili Vivijan Evans [Vyvyan Evans] i Andrea Tajler [Andrea Tyler]. On istražuje prirodu leksičkih koncepata koji se povezuju s predlozima, te kako ti leksički koncepti nastaju, a njegova osnovna pretpostavka jeste da je glavni razlog upotrebe jezika komunikacija i da ta činjenica motiviše pojavu značenjskih proširenja (Tyler–Evans, 2003; Evans, 2010).

⁵ Slikovne sheme su konceptualne predstave koje nastaju iz naše opredmećene kognicije, iz senzorno-perceptivnog iskustva, odnosno u interakciji čoveka s prostorom (Lakoff, 1987).

⁶ Svakako se mora pomenuti neprocenljiv doprinos istraživanja Predraga Pipera utemeljenih na teoriji semantičkih lokalizacija, koja, iako ne pripada kognitivnoj lingvistici, s nekim od njenih temeljnih principa ima dodirnih tačaka.

u vezi sa svakom protoscenom.⁷ Ovo je neophodno zato što jedna prostorna scena ne mora imati samo jedno značenjsko proširenje. Osim toga, dok se u jednom istom jeziku ona može konceptualizovati iz različitih uglova, različiti jezici mogu koristiti drugačije konstrukcije da bi preneli isto značenje ili drugačije segmentovati istu prostornu scenu.⁸

3.1. Transponovana ablativnost

Ablativno značenje imaju konstrukcije s predlozima kojima se obeležava udaljavanje objekta lokalizacije od lokalizatora. Shematični koncept ovih konstrukcija jeste koncept ishodišta (up. Belaj–Faletar, 2014: 271).

3.1.1. Genitivom s predlogom iz u srpskom jeziku se kodira značenje ablokativnosti, odnosno ekstralokativnosti,⁹ obeleženo unutrašnjom kontaktnošću između lokalizatora i objekta lokalizacije. Metaforičko proširenje u značenje načina razume se kao kvalifikacija radnje koja se udaljava iz metaforičke unutrašnjosti genitivnog referenta. Tada genitiv predstavlja ishodišnu tačku objektovog udaljavanja (Belaj–Faletar, 2014: 321) i omogućava skoro potpunu frazeologiziranost ovih predložko–padežnih izraza. Ova konstrukcija ima i obeležje direktivnosti jer je reč o usmerenom kretanju objekta lokalizacije:

IZ + Gen / FROM

(1) [...] *a gornja platforma tornja, koju posmatramo **IZ prikrajka**, ukazuje nam se kao astronomski opservatorium.*

*The Obama team has diligently watched and worked **FROM the sidelines** as the latest deadly Israeli-Hamas crisis flared.*

(2) [...] *još nije odlučio da li će biti premijer ili će vladati **IZ senke**.*

*[...] theories about how the Gaddafi family was supposedly secretly ruling the Libyan government **FROM the shadows** [...]*

(3) *Nije važan izgled, već kako pevate, a ja pevam **IZ duše!***

*Sung **FROM the soul**, Bruce sings this song for EVERY PERSON [...]*

(4) *Vi umete da pišete iskreno i **IZ srca**.*

*[...] he is an absolute genius who writes, sings and plays, **FROM the heart**.*

Engleski predlog OUT takođe se odnosi na koncept sadržavanja, s tom razlikom što protoscena uključuje objekat lokalizacije koji se nalazi na spoljnoj strani lokalizatora.¹⁰ Ovaj predlog retko vrši funkciju predloga i zato se često kombinuje

⁷ Prema Tajler i Evansu, funkcionalni element i prostorna konfiguracija predstavljaju aspekte svake protoscene. Kad je reč o predlogu IN, na primer, prostornu konfiguraciju čini sadržani objekat koji je okružen sadržateljem, a funkcionalni element uključuje koncept sadržavanja (Tyler–Evans, 2003: 25).

⁸ Tajler i Evans ovo ilustruju primerom iz holandskog jezika u kojem se predlozima kojima se kodira značenje podupiranja (eng. support) pravi razlika između vertikalnog i horizontalnog lokalizatora (Tyler–Evans, 2003: 234).

⁹ Termini su preuzeti iz Pranjaković (2001: 7–11).

¹⁰ S obzirom na to da ne postoji terminološko određenje za skup odlika objekta smeštenog sa spoljne strane ograničenog lokalizatora (vidljiv izvan lokalizatora, nezaštićen, njegovu lokaciju ne osigurava

s glagolima s kojima tvori frazalne glagole (npr. *He took out the trash/rubbish*) ili s partikulom OF u složenom predlogu OUT OF (Tyler–Evans, 2003: 200):

IZ + Gen / OUT OF

(5) *Ta komisija je **IZ rukava** izvukla dokumenat u kome ima jedna čudnovata rečenica [...]*

*Glenview Capital's Larry Robbins just pulled 3 new stocks **OUT OF his sleeve** [...]*

U engleskom se, kao i u srpskom, ponavlja konceptualizacija izvora, odnosno shematično značenje ishodišta (udaljavanja od izvora) upravo zbog toga što se u svom osnovnom značenju predlog OF koristio da bi se izrazili pojmovi uklanjanja, odvajanja, lišavanja, izvođenja, porekla, izvora, početne tačke, početka radnje i ostalih ablativnih značenja (OED, of). Uklanjanjem entiteta iz njegovog lokalizatora (izvora), on više nije sadržan u njemu i ne trpi njegov uticaj, što u konkretnom primeru znači sledeće: dok je dokument „u rukavu”, koji ga okružuje sa svih strana, on je nevidljiv, nedostupan. Kad se izvuče odatle, postaje vidljiv i dostupan svima.

U ovim scenarijima, engleski jezik pokazuje sposobnost za finije nijansiranje značenja udaljavanja iz metaforičkog izvora. U prethodnoj grupi primera, upotreba predloga FROM, koji ima nultu dimenziju, ukazuje na to da udaljavanje od izvora ne uključuje nikakav intenzitet, dok se predlogom OUT OF implicira da objekat lokalizacije kreće iz dubine lokalizatora i zato uključuje određen napor (Radden–Dirven, 2007: 313).

U engleskim primerima s odgovarajućim predloškim konstrukcijama, upotrebljeni su predlozi FROM i OUT OF kao primarni ekvivalenti predloga IZ. Međutim, registrovani su i primeri u kojima se ne pojavljuje ekvivalentan predlog, već predlog IN:

IZ + Gen / IN

(6) *[...] nemoćan da je sasvim priguši a koji se, ipak, ne usuđuje da ubije, osim **IZ potaje** ili u anonimnosti gomile [...]*

*Amnesty said that „victims have been gunned down in public, and taken away, tortured and killed **IN secret**” [...]*

(7) *Potplatiće hajduka da ga **IZ zasede** ubije.*

*The Yek had killed his father **IN an ambush**, but he did not hate them, and had never wondered why [...]*

Prototipično značenje predloga IN je značenje sadržavanja. Slikovna shema je shema sadržatelja čije su spaciogeometrijske komponente unutrašnjost, granica i spoljašnjost (Tyler–Evans, 2003: 183). Svojstvo prototipičnog sadržatelja D. Klikovac (Klikovac, 2006: 47) dodeljuje trodimenzionalnom predmetu u obliku mesto lokalizatora), te da se ovo stanje ne može konceptualizovati kao jedinstveno iskustvo, Tajler i Evans predlažu termin nesadržavanje (Tyler–Evans, 2003: 200).

neprovidne, na gore otvorene kutije, koja u potpunosti okružuje sadržani objekat smešten u njenom centru tako da dodiruje dno. Metaforičko proširenje na apstraktni domen tiče se shvatanja potaje i zasede kao trodimenzionalnih sadržatelja koji skrivaju agense od pogleda sa spoljne strane. Upotreba predloga IN u engleskom jeziku i ovakva konceptualizacija prostora izvode se iz protoscene s funkcionalnom kategorijom koju Tajler i Evans nazivaju okluzija, jer je objekat lokalizacije zatvoren i tako skriven od pogleda (Tyler-Evans, 2003: 232).

3.1.2. Značenje ablokativnosti nalazi se i u osnovi genitivnih izraza s predlogom s(A), kojim se kodira identifikacija upravnog pojma čije poticanje karakteriše udaljavanje s metaforičke površine lokalizatora (Redli, 2014: 204–205) konceptualizovanog kao dvodimenzionalni nositelj.¹¹ Tako se značenje porekla aktualizuje preko ekstralokalizacije upravnog pojma:

S(A) + Gen / FROM (ON)

(8) *Pop ustaje, pruža mi ruku, mlitavo, i smeška se s visine.*
*Am I saying **FROM ON high** „THIS IS THE WAY YOU MUST DO THINGS“*
absolutely not. I'm commenting on a trend I keep seeing (and I very well may
be wrong).

U ovom primeru, lokalizator ablativnog karaktera je dimenzija. Transpoziciju u način omogućava razumevanje visine kao nečeg nadređenog, superiornog, te se i za ovaj izraz može reći da je prošao kroz proces frazeologizacije. U tom smislu, genitivni izraz se tumači kao 'smeškati se s omalovažavanjem, potcenjivanjem, prezrivo, nadmeno' (CEP, visina).

3.1.3. Objekti lokalizacije mogu uspostavljati i odnos prelokativnosti kada se udaljavaju sa zadnje strane lokalizatora (s leđa) ili lateralne lokativnosti kad se kreću bočno od lokalizatora (sa dve strane):

S(A) + Gen / FROM

(9) *Odlaze u noć i mi ih neko vreme pratimo s leđa.*
*How did they attack you? # AGBOLUAJE: **FROM the back**. They beat him so*
much, but they stabbed me.
 (10) *Ovaj slučaj, u kontekstu standarda odgovornosti možemo posmatrati SA*
dve strane. I kao pozitivni i kao negativni primer „dobre uprave“ i standarda
odgovornosti [...]
[...] the country-of-origin effect in the consumer recognition process should be
*observed **FROM two sides**.*

Transpozicija u način postiže se uz glagole kretanja i vizuelne percepcije. Prototipično prostorno značenje u konstrukciji u drugom primeru nema samo predlog, već i imenica 'strana' u čiju je semantiku ugrađeno značenje mesta

¹¹ Nasuprot sadržatelju koji je otvoren s gornje strane, nositelj je obeležen zatvorenošću (Klikovac, 2006: 47).

zbivanja nekog procesa.

Načinsko značenje ovih konstrukcija potvrđuje nemogućnost zamene lokativom s predlogom *na*,¹² kojim bi se aktualizovalo upravo prostorno značenje. Ključnu ulogu u tome ima perspektivizacija jer, ako bismo genitive *s leđa* i *sa dve strane* zamenili lokativima *na leđima* i *na dvema stranama*, došlo bi do potpune promene perspektive zbog primarnih značenja genitivnog predloga *s(A)* – ‘udaljavanje od početne tačke’ – i lokativnog *NA* – ‘nalaženje na površini lokalizatora’.

3.1.4. Formalizacija ovih pojmova genitivno-akuzativnom konstrukcijom uz glagole kretanja aktualizuje takav vid realizacije radnje koji obuhvata početnu i krajnju tačku procesa. Takvu protoscenu gradi kombinacija opozitnog para predloga: genitivnog *s(A)* i akuzativnog *NA*:

S(A) + Gen NA + Acc / FROM ... TO

(11) [...] i *Branko drhti i premešta se s noge NA nogu.*

The boredom draped all over their face, as they shift FROM foot TO foot and continue to shuffle their merchandise [...]

Prelaz s jedne noge na drugu podrazumeva promenu položaja tela, koja se u engleskom jeziku iskazuje predlogom *FROM* s korelativom *TO*. Protoscenu čini kretanje od izvora do cilja i upravo usmerenost objekta lokalizacije prema istaknutom lokalizatoru-cilju motiviše upotrebu predloga *TO*, a ne primarnog ekvivalenta, predloga *ON*.

3.2. Transponovana adlativnost

3.2.1. Genitivu s predlogom *DO* prototipično je prostorno značenje adlativnosti, odnosno približavanja lokalizatoru koji predstavlja završnu tačku kretanja. Značenje kontaktne direktivnosti u ovim scenarijima se proširuje na nedimenzionalni domen tako što lokalizatori predstavljaju ciljnu fazu realizacije radnje koja rezultira određenim intenzitetom, te se kodira radnja koja doseže do krajnjih granica (Palić, 2007: 107). Količina kvaliteta takve radnje konceptualizuje se kao rezultat, odnosno krajnja tačka do koje dovodi realizacija radnje:

DO + Gen / TO

(12) *Dok je to pričao, svi su se smejali DO suza.*

When I first saw this movie, I laughed almost TO tears.

U skladu sa značenjem realizovanosti kretanja objekta lokalizacije u neposrednoj blizini lokalizatora, u engleskom jeziku predlog *TO* denotira prostorni odnos s objektom lokalizacije usmerenim prema lokalizatoru koji je u fokusu. U

¹² Ove predložko-padežne konstrukcije nisu semantičko-sintaksički sinonimi, jer se genitivom iskazuje ne samo mesto radnje, već i „кретање, најчешће, аудитивног и визуелног надражаја с места означеног генитивом према чулима која их примају“ (Стевановић, 1966: 67).

ovakvoj sceni s prostornom konfiguracijom u kojoj je lokalizator istaknut, funkcionalni element uključuje koncept cilja (Tyler–Evans, 2003: 148).

3.2.2. Dosezanje radnje do ekstremnih granica može se iskazati i genitivnom konstrukcijom sa semom 'najsitniji, nadublji deo', pri čemu je ovo tumačenje motivisano izborom lekseme 'detalj':

DO + Gen / IN

(13) *Već se pripremaju posebni protokoli koji će **DO detalja** utvrditi zajedničke napore u suzbijanju organizovanog kriminala.*

*What I want to examine **IN detail** is how the interactional structure of any particular dramatic episode provides the dynamics of a game experience.*

Adlativno značenje predloga DO podudara se sa značenjem predloga IN u engleskom primeru, koji je ovde adlativnog karaktera. On ne upućuje na lokalizator koji se konceptualizuje kao sadržatelj, već obeležava usmerenost objekta lokalizacije prema lokalizatoru (Klikovac, 2006: 364). Skladno tome, genitivna konstrukcija u srpskom jeziku alternira s ciljnim akuzativom s predlogom U (*do detalja* ↔ *u detalje*).

3.2.3. Prostorno značenje cilja do kojeg doseže radnja takođe je podložno metaforičkim proširenjima u način. Transpozicija prototipičnog značenja adlativnosti kod akuzativa s predlogom U u načinsko značenje ogleda se u shvatanju akuzativnog referenta kao metaforičkog cilja u čiju unutrašnjost ulazi objekat lokalizacije na kraju svog fiktivnog kretanja. Pritom, lokalizator je entitet koji nastaje transformacijom objekta lokalizacije (Klikovac, 2006: 338), a oblik u kojem se ispoljava lokalizator tokom realizacije radnje predstavlja rezultat čitavog procesa, pa time i završnu tačku metaforičkog kretanja:

U + Acc / INTO

(14) *Zatvara dlanove **U pesnice** kao da istiskuje poslednju kap života sa zgrčenog dlana.*

*Annoyed at her own uncharacteristic weakness, she clenched her hands **INTO fists**, willing a return of the earlier combative mood [...]*

Predlog INTO se u engleskom jeziku koristi u istom scenariju u kojem objekat lokalizacije fiktivno ulazi u unutrašnjost lokalizatora i koji, na taj način, predstavlja njegov cilj. Upotreba ovog složenog predloga motivisana je značenjem njegovih delova: predlogom IN profiliše se nov entitet kao oblik starog entiteta, a predlog TO naglašava konceptualizaciju promene u vidu kretanja (Klikovac, 2006: 338, nap. 3).

3.2.4. Metaforičko proširenje adlativnog značenja prisutno je i u frazeologiziranim izrazima s predlogom UZ u kojima dolazi do reprize akuzativnog referenta. Predlogom se kodira pozicija u kojoj se agens i koagens

istim delovima tela vezuju jedan za drugog bilo tokom usmerenog kretanja, bilo u statičnom odnosu:¹³

UZ + Acc / TO

(15) *Ubijena žrtva privezana je za budućega fetišera, **grudi uz grudi, ruke uz ruke, usta uz usta** [...]*

*Krsna and Canura and then Balarama and Mustika locked themselves **hand to hand, leg to leg**, and each began to press against the other with a view to come out victorious. They joined **palm to palm, calf to calf, head to head, chest to chest** and began to strike each other [...]*

U osnovi ovih konstrukcija veoma je izražena prostorna proksimalnost zbog čega se ovi izrazi tumače u značenju 'zajedno', 'u bliskoj saradnji' (Šarić, 2012: 182), što je osnov za aktualizaciju načinskog značenja.

Engleske ekvivalentne konstrukcije denotiraju veoma blizak fizički kontakt između objekta lokalizacije i lokalizatora do kojeg dolazi kada se realizacija cilja poklopi s lokalizovanjem na datom mestu (Tyler–Evans, 2003: 151).

3.3. *Transponovana postlokativnost*

Postlokativnost se povezuje s odnosom u kojem se objekat lokalizacije kreće sa zadnje strane lokalizatora. Kodiranje perceptivnog ishodišta objekta lokalizacije genitivom s postlokativnim predlogom IZA motivisano je pomeranjem fokusa posmatrača s prethodno poznatog lokalizatora na lokalizator koji tek treba da bude obuhvaćen percepcijom (Tanacković Faletar, 2010: 122). Metaforičkim proširenjem u nedimenzionalno značenje načina, njime se implicira nešto negativno (Palić, 2007: 92), odnosno okolnost koja je nepovoljna za vršioca radnje:

IZA + Gen / BEHIND

(16) *Psovali su mu, **IZA leđa**, majku.*

*When you don't talk badly **BEHIND his back** his natural suspicions will lessen about you and he will treat you better.*

Perceptivna pristupačnost objekta lokalizacije kodirana predlogom IZA podudara se s upotrebom engleskog predloga BEHIND kao njegovog primarnog ekvivalenta. Naime, zadnja strana ljudskog tela, kao što su leđa, povezuje se s perceptivnom nepristupačnošću, jer su čovekovi primarni organi percepcije na prednjoj strani glave te on ne može sa sigurnošću da odredi gde se nalazi objekat lokalizacije ukoliko ga ne vidi ispred sebe (Tyler–Evans, 2003: 169). Zato se za predlog BEHIND vezuje funkcionalni element negativne perceptivne pristupačnosti.

¹³ Reč je o scenariju u kojem deo tela zastupa osobu zbog čega su ovi izrazi metonimijski motivisani.

3.4. Transponovana sublokativnost

3.4.1. Scenario prostornog značenja sublokativnosti podrazumeva smeštenost objekta lokalizacije s donje strane lokalizatora, te se u ovoj protosceni, u srpskom jeziku, kao formalizator značenja pojavljuje instrumental s predlogom **POD**. Metaforičko proširenje ovog značenja omogućava tumačenje sublokalizacije kao metaforičke prekrivenosti objekta lokalizacije instrumentalnim referentom, pri čemu predlog **POD** pobuđuje u umu slikovnu shemu vertikalnosti.

Metaforička sublokalizacija razvija se u značenje načina ili osobine kada je radnja obeležena posebnim okolnostima pod kojima se nalazi vršilac ili trpilac u toku njene realizacije:

POD + Inst / UNDER

(17) *Ograničenja, pre svega, postoje za ratne brodove čija nosivost premašuje 45.000 tona, a plove **POD zastavama** zemalja koje ne izlaze na obale Crnog mora [...]*

*Although Greece-owned ships transport 20 percent of the world's seaborne cargo, they „usually” sail **UNDER the flags** of other countries, she says.*

(18) [...] *oni još u terminalskom haosu nisu znali da su ispred njih straže **POD oružjem** [...]*

*And right in the middle of that Berlin crisis, wham, they hit us by saying, basically, they have more of everything than we do, with the single exception of troops **UNDER arms**.*

Predlog **UNDER** u engleskom jeziku antoniman je predlogu **OVER**, a zajednička im je odlika da su elementi protoscene u kojoj je objekat lokalizacije u blizini lokalizatora pa tako i u potencijalnom kontaktu s njim (Tyler–Evans, 2003: 123).¹⁴ Taj kontakt je posebno izražen u sintagmi *straže pod oružjem* gde oružje, budući neprozirno, zaklanja straže koje ga drže, što je u skladu s tvrdnjom Tajlerove i Evansa da „in the case of *under*, the LM intervenes and obscures the TR from view“ (Tyler–Evans, 2003: 125–126).

Posebne okolnosti u kojima se nalazi vršilac radnje mogu dovesti i do promene njegovog stanja. U tom slučaju, instrumentalni referenti se konceptualizuju kao entiteti koji svojim delovanjem uspostavljaju kontrolu nad objektom lokalizacije, te načinsko značenje biva obeleženo promenom stanja subjekta metaforički smeštenog ispod lokalizatora:

(19) *Procenjuje se, a pop Živojin je **POD pratnjom Kfora** obišao groblje [...]*

¹⁴ Suprotno Tajlerovoj i Evansu, D. Matovac ističe da orijentacijski karakter predloga **POD** podrazumeva da između objekta lokalizacije i lokalizatora ne postoji kontakt, ali se može raditi o izrazitoj blizini (Matovac, 2013: 244–245). Ipak, u datim primerima ne može se osporiti postojanje potencijalnog kontakta jer je moguća zamena instrumentalom s predlogom **S(A)** (npr. *ići pod oružjem* ↔ *ići s oružjem*) s obzirom na to da su pojmovi shvaćeni više kao pratilački entiteti, tj. oni koji su na jednakoj razini s vršiocem radnje. Ovdje, zapravo, dolazi do mešanja okolnosnog značenja sa socijativnim, pri čemu se instrumentalom s predlogom **POD** ističe upravo koncept podređenosti istaknutom entitetu.

*He left the Hemet Base **UNDER escort** of the Highway Patrol.*

(20) [...] pitanje je da li će on moći da upravlja ovako složenom koalicijom i da radi **POD pritiskom** velikih očekivanja javnosti [...]

*She says there is research and evidence which shows people who work long hours over long periods of time or who work **UNDER pressure** will have some poor consequences to their health.*

Konceptualizacija ovog odnosa počiva na razumevanju nadređenog lokalizatora kao kontrolora akcije agensa. Koncept kontrole posebno je izražen u izrazu *raditi pod pritiskom / work under pressure* gde predlog denotira izloženost apstraktnom pritisku. Fizički odnos je u konstrukcijama ovog tipa još uvek primetan upravo zbog veze značenja podređenosti i trpljenja s položajem ispod (Bugarski, 1996: 211).

Koncept smeštenosti objekta lokalizacije s donje strane lokalizatora centralni je u oba jezika i označava se potpunim prevodnim ekvivalentima. Motivacija za kodiranje instrumentalom s predlogom **POD** u srpskom, odnosno konstrukcijom s predlogom **UNDER** u engleskom, proističe iz prostorne ekvidistance (stalne udaljenosti) između objekta lokalizacije i lokalizatora.¹⁵

3.4.2. U oba jezika podjednako se pojavljuju i predlozi **ISPOD/(FROM) UNDER** s kojima alterniraju predlozi **POD/UNDER**. Transpoziciju prostora u način u izrazu ispod tezge omogućava visok stepen frazeologiziranosti ovog izraza, koji znači 'nabaviti neredovnim putem' (Matešić, 1982, tezga):

ISPOD + Gen / (FROM) UNDER

(21) *Činjenica je da lekari pacijentima često propisuju neregistrovane lekove koji mogu da se nabave **ISPOD tezge** u određenim apotekama [...]*

*And one Fleet Street news vendor sold copies **FROM UNDER the counter** at 1 each [...] // Plain packaging for cigarettes and tobacco will create more demand and curiosity amongst children especially if hidden and sold **'UNDER the counter'** like an illegal substance [...]*

Interesantno je da se u engleskom jeziku u ovom slučaju pored predloga **UNDER** pojavljuje i složeni predlog **FROM UNDER** čija upotreba pokazuje da se konceptualizacije u oba jezika u potpunosti poklapaju. Naime, srpski predlog **ISPOD** nastao je kombinovanjem ablativnog predloga **IZ**, kojim se označava izvor, i sublokativnog predloga **POD**, te se tako može govoriti o konceptualizaciji odnosa u kojem objekat lokalizacije počinje da se udaljava od svog izvora da bi se u završnoj

¹⁵ Termin *ekvidistantnost* koriste Tanacković Faletar (2010: 247) i Belaj-Tanacković Faletar (2014: 499), i smatraju ga „konceptualnosemantičkim temeljom instrumentalnoga kodiranja orijentira. Udaljenost koja dijeli trajektor od orijentira i u tim se scenarijima ne smanjuje niti se povećava, tj. od početka do kraja glagolskoga procesa, bilo da on uključuje kretanje ili je statičan, ostaje jednaka. Ta činjenica, ponovimo, predstavlja izravnu poveznicu sa shemom paralelizma koja objedinjuje instrumentalna značenja i koja je utemeljena na prototipnom scenariju zajedničkoga usmjerenog kretanja trajektora i orijentira, tijekom kojega se udaljenost između ta dva elementa konceptualne strukture također ne mijenja, već ostaje identična od početka do kraja njihova kretanja.” (Belaj-Tanacković Faletar, 2014: 497).

tački smestio ispod njega. Kad je reč o engleskom predlogu, možda bi se pre očekivao predlog BELOW, ali na vertikalnoj osi koju Evans i Grin dele na potpolja, dijagram pokazuje da se UNDER odnosi na mesto koje je fizički bliže lokalizatoru, dok BELOW označava odnos u kojem je objekat lokalizacije dalji od lokalizatora (Evans–Green, 2006: 345–346).

3.5. Transponovana perlativnost

3.5.1. Protoscena koja uključuje perlativnost sadrži scenario usmerene lokalizacije površinom, odnosno unutrašnjošću lokalizatora (Piper, 2001: 70–71). Budući da je veoma pogodna za metaforička proširenja u značenje načina, perlativnost se razume kao poseban način realizacije radnje u vidu puta kojim se radnja odvija:

PREKO + Gen / OVER

(22) *Ovaj joj, ko zna šta, kaže, na šta ga ona ponosito i sa prezrenjem pogleda*
PREKO ramena [...]

At first she looked embarrassed, then she spoke to him, glancing **OVER her shoulder** *once or twice like a child afraid of being caught* [...]

Ekvivalent u engleskom jeziku je predlog OVER, koji, takođe, označava da se objekat lokalizacije nalazi ili kreće iznad lokalizatora. Dakle, protoscena ovog predloga uključuje jednosmernu aktivnost koja se odvija iznad ili preko nečeg što se nalazi između agensa i cilja i što ne ostvaruje kontakt s tom aktivnošću (Bugarski, 1996: 123). Međutim, ne slažu se svi oko prototipičnog značenja ovog predloga. Lejkof tvrdi da prototipično značenje predloga OVER uključuje slikovnu shemu Above-Across (Lakoff, 1990: 419–433), dok Tajler i Evans isključuju koncept Across, pa samim tim i koncept putanje, zaključujući da ovaj koncept proizilazi iz jezičkih elemenata na konceptualnom nivou i semantike, najčešće translokativnih, glagola (Tyler–Evans, 2003: 69–72).

Prema tome, distinkcija u odnosu na srpski jezik mogla bi se ticati prisutnosti koncepta puta, odnosno kretanja od početne do završne tačke iznad lokalizatora, u ova dva ekvivalentna predloga. Ukoliko prihvatimo gledište koje zastupaju Tajlerova i Evans, kada je koncept puta istaknut, upotrebiće se predlog ACROSS jer on konvencionalno uključuje put kao deo svoje protoscene, dok protoscena predloga OVER ne sadrži značenja koja su u vezi s prisustvom ili odsustvom puta (Tyler–Evans, 2003: 74–76). Budući da su oba predloga prevodni ekvivalenti srpskog predloga PREKO, on se upotrebljava u oba značenja.

3.5.2. Predlog PREKO omogućava i kodiranje značenja posrednika (zastupnika) agensa pri vršenju neke radnje. Primarno prostorno značenje preslikava se u način tako što se posrednik shvata kao metaforička površina lokalizacije radnje

(up. Piper, 2001: 70–71), pri čemu on u radnji direktno učestvuje. On dela u svojstvu posrednika, koji omogućava realizaciju radnje pokrenutu od strane agensa-inicijatora ostvarujući s njim izvesno jedinstvo, što potvrđuje i parafraza „X ostvaruje radnju tako što koristi Y“:

PREKO + Gen / THROUGH

(23) *Poslali mi nedavno neke pare **PREKO banke** [...]*

*Payment can be made automatically **THROUGH a bank or building society.***

(24) *Klaviir iz uvoza pozorište je naručilo **PREKO firme „Mitros mjuzik“** [...]*

*The agreement with Kenwood Travel, which gave discounts to Institute members on travel booked **THROUGH the company**, will expire this month by mutual consent [...]*

(25) *Čume asfaltira puteve, **PREKO advokata** kupuje firme [...]*

*[...] the Federal Banking Commission announced that it was abolishing so-called „form B” accounts which had allowed clients to preserve anonymity by conducting their transactions **THROUGH a lawyer**, notary or trust administrator.*

(26) *Jedino je izvesno da niko neće dobiti posao **PREKO veze** [...]*

*There is a downside to doing more hiring **THROUGH personal connections** [...]*

PREKO + Gen / VIA

(27) *Bio je ponosan na taj kovčeg. Nabavili su mu ga **PREKO veza**, naročito za ovo putovanje, u diplomatskom magacinu.*

*No, not all people are getting their jobs **VIA networking and connections**, but that is the best way to do it [...]*

U samo jednom primeru je u engleskom jeziku upotrebljen predlog VIA, ali u većini primera predlog THROUGH koji nije primarni ekvivalent srpskog predloga jer ima značenje 'kroz'. Međutim, upotreba predloga THROUGH sasvim je overena jer se on vezuje za čovekovo svakodnevno iskustvo, koje podrazumeva da se neki entitet prima od pošiljaoca preko ograničenog lokalizatora, što odgovara značenju koje Tajlerova i Evans nazivaju *The Transmission Sense* i koje objašnjavaju na sledeći način: „Once the implicature of transmission associated with THROUGH has been conventionalized, it can be applied to entities which are conceptualized as intermediaries, regardless of whether they constitute bounded LMs.” (Tyler–Evans, 2003: 224–225).

3.5.3. Predlog KROZ u značenju posrednika sasvim je legitiman i u srpskom jeziku:

KROZ + Acc / THROUGH

(28) Govori **KROZ usta velikog broja hrišćanskih Svetih** koji su se posvetili u Svetoj Gori [...]

„Peter has spoken **THROUGH the mouth of Leo**”, the Council Fathers announced in unison [...]

(29) **KROZ sliku, reč i muziku**, u OMS „Petar Konjović” učenici će učiti o Mokranjcu, Mocartu, džezu [...]

Its ability to tell our stories **THROUGH image and sound**, infused with cultural nuances, has a powerful impact on how Australians see themselves [...]

(30) **KROZ nauku**, ponudićemo odgovore i rješenja [...]

My studies and experiences led me to hypothesize the existence of one essential particle of matter which in turn led to my discovery of the „Tangle Particle” which manifests itself in two distinct and parallel ways and is explained **THROUGH science and humanism** [...]

Distinkcija između perlativnih predloga PREKO i KROZ zasniva se na opoziciji sumarne i etapne perlativnosti (translokativnosti). Sumarno posmatranje radnje podrazumeva njenu konceptualizaciju u ukupnosti svih etapa kretanja pri čemu se sve njene faze simultano aktiviraju, dok je u etapnom posmatranju istaknuta sekvencijalnost procesa.¹⁶ Drugim rečima, u protosceni predloga KROZ, objekat lokalizacije prvo ulazi u zatvoren lokalizator, prolazi kroz njegovu unutrašnjost ostvarujući kontakt sa svim njegovim delovima i, na kraju, napušta njegove granice. Ovakvo profilisanje radnje za konstrukcije s predlogom PREKO nije relevantno.

U ovoj grupi primera, engleski predlog THROUGH je potpuni ekvivalent predloga KROZ jer mu se u prva dva primera pripisuje značenje posrednika, a u trećem značenje sredstva, koje omogućava postizanje određenog cilja. Ovo značenje se razlikuje od posredničkog jer ne postoji posrednik u vršenju radnje (Tyler–Evans, 2003: 226).

3.5.4. Metaforičkim proširenjem perlativnog značenja akuzativa s predlogom KROZ u značenje načina aktualizuje se predstava o kretanju duž unutrašnjosti grupe lokalizatora, koje zastupaju integralni delovi tela ili pojmovi koji čine živo biće, čime se uspostavlja odnos suprotnosti prema uobičajenom načinu realizacije radnje:

KROZ + Acc / THROUGH

(31) „Ložim kukuruzovinu”, govori Čedomir **KROZ suze**.

¹⁶ Vrlo detaljno o odnosu ova dva značenja u kontekstu analize glagolskih prefiksa *pre-* i *pro-* govori Belaj (2008: 150–178, 204–252, 278–281, 288–292).

„Mom always told us to give thanks and we want to give her these flowers now, not when she's gone to heaven” Guy said **THROUGH tears**.

(32) Sudijama je **KROZ plač** rekla da ima šumove u glavi, da ne može da se koncentriše [...]

Since this isn't possible, babies communicate their needs **THROUGH crying** [...]

(33) Odmah **KROZ zube** reče da budem tiha i oprezna, rukom je pokazao prema prozoru [...]

„Don't think you've heard the last of this matter” he said **THROUGH his teeth** [...]

(34) Izdahne povremeno i teško **KROZ usta** samo, jer mu je nos zapušten [...]

Shake your head from side to side while exhaling **THROUGH the mouth**.

3.5.5. Predlog THROUGH se često kombinuje s lokalizatorima koji se konceptualizuju kao prepreke kretanju (Tyler-Evans, 2003: 219-20) što je, kako vidimo, slučaj i s predlogom KROZ:

KROZ + Acc / THROUGH

(35) *Da bi se popeli na vaterpolo Olimp naši igrači su morali da prolaze i **KROZ iglene uši**.*

*He tries to pass **THROUGH the eye of a needle** like Hleb, he is going to be a very useful tool this season.*

3.6. Transponovana supralokativnost

3.6.1. Protoscena prostornog značenja supralokativnosti uključuje smeštanje objekta lokalizacije na površinu lokalizatora s kojim ostvaruje kontakt. Spaciogeometrijska konfiguracija tako uključuje prototipični koncept kontakta i slikovnu shemu podupiranja, koji čine elemente njenog jezičkog sadržaja (Evans, 2010: 240).

Ovo prostrno značenje podložno je metaforičkim preslikavanjima i upravo značenje smeštenosti predstavlja motivaciju za upotrebu lokativne konstrukcije i metaforička proširenja u apstraktna značenja kakvo je instrumentalno-načinsko:¹⁷

NA + Loc / ON

(36) *Ukoliko imate snažan stisak ruke i možete da stojite **NA jednoj nozi**, verovatno ćete živeti duže od svojih vršnjaka, tvrde britanski naučnici [...]*

*There are people who stand **ON one leg**, stand on both legs or do this for long period of time to show their respect to their religion.*

Primeri u oba jezika ilustruju konceptualizaciju nošenja formalizovanu

¹⁷ O instrumentalno-načinskom značenju lokativa u sintagmi *skakati na jednoj nozi* govore Stevanović (Стевановић, 1986: 494) i Palić (2007: 126-127).

predlozima NA i ON, pri čemu se oni odnose na deo tela kojim se ističe podupiranje pre nego kontakt.¹⁸

3.6.2. Upotreba predloga koji nisu ekvivalenti ukazuje na različitu konceptualizaciju u dva jezika:

NA + Loc / IN

(37) *Nosio bi je **NA rukama** od postelje do prozora.*
*Her father carries her **IN his arms**.*

Parcijalnost je obeležje koje se profiliše u scenarijima u oba jezika. Ono što ih razlikuje jeste to što u srpskom jeziku predlog NA konfigurise parcijalno nošenje, a u engleskom predlog IN parcijalno sadržavanje.¹⁹ Ovakva različita konceptualizacija za posledicu ima vizuelnu pristupačnost objekta lokalizacije u srpskom primeru, dok se predlogom IN u engleskom postiže korelacija između sadržavanja i stanja zaštićenosti, jer sadržatelj ujedno i okružuje objekat lokalizacije.²⁰

3.6.3. Razumevanje jezika kao nositelja motivisano je upotrebom lokativa s predlogom NA u srpskom jeziku. Semantika ovog predloga ukazuje na konceptualizaciju jezika kao dvodimenzionalne metaforičke površine koja se izjednačava s teritorijom na kojoj se konkretan jezik govori (Klikovac, 2006: 188). Pošto jezik predstavlja i određen oblik postojanja nekog entiteta, koncept smeštenosti objekta lokalizacije u granicama lokalizatora omogućava razumevanje oblika kao konstantnog načina postojanja datog entiteta u određenim granicama:

NA + Loc / IN

(38) *I taj ručak na kome se pričalo nemački, tu i tamo bi mi se neko obratio **NA engleskom** [...]*
*Elisa was surprised to be addressed **IN English** and remarked upon this.*

U primeru na engleskom jeziku ne pojavljuje se primarni ekvivalent predloga NA, već predlog IN, a motivacija za upotrebu ovog predloga može biti dvojaka. S jedne strane, jezik se može shvatiti kao provodnik ljudskih misli i osećanja oblikovanih u reči i, kao takav, konceptualizuje se kao sadržatelj (Klikovac, 2006: 345).²¹ S druge

¹⁸ S jednodimenzionalnim lokalizatorima objekti lokalizacije ostvaruju bočni kontakt, a s dvodimenzionalnim vertikalni. Raden i Dirven ovo ilustruju primerima *on the egde*, gde predlog *on* grupiše lokalizatore koji se vide kao linije, i *on the table*, gde se lokalizatori doživljavaju kao površine (Radden-Dirven, 2007: 309-310).

¹⁹ D. Klikovac (2006: 50) u slučajeve nepotpunog sadržavanja svrstava lokativne konstrukcije s imenicom 'ruka', koja se ponaša kao prototipični sadržatelj, ali napominje da ruke mogu biti i nositelji, i tada je objekat lokalizacije izložen pogledu.

²⁰ Valja napomenuti da je u srpskom jeziku moguća i upotreba lokativa s predlogom *u* (*nositi u rukama*), dok bi u engleskom obrnut slučaj bio neprihvatljiv (**to carry on one's arms*).

²¹ I u srpskom, jezik se može konceptualizovati kao sredstvo sprovođničkog tipa i tada se to značenje formalizuje bespredložkim instrumentalom (*govoriti engleskim jezikom*). Ovo potvrđuje da se jezik može konceptualizovati i kao sredstvo i kao oblik komunikacije.

strane, predlog *IN* denotira odnos između radnje i sredstva kojim se ona izvodi pa se, u datom primeru, obraćanje ostvaruje kroz medijum engleskog. Pritom, osobina nekog sredstva jeste da omogućava vršenje radnje, ali samim tim i da je ograničava i na nju utiče, što je u skladu s konceptom sadržatelja (Tyler–Evans, 2003: 190).

3.7. *Transponovana intralokativnost*

Kao što je već rečeno, protoscena predloga *U* uključuje objekat lokalizacije koji se nalazi u granicama trodimenzionalnog lokalizatora ili se kreće prema njegovoj unutrašnjosti.

3.7.1. Metaforičko proširenje intralokativnog značenja formalizovanog lokativom s predlogom *U* moguće je onda kada okolnosno značenje proizilazi iz prostornog, odnosno kada se prostor na kojem se radnja dešava shvata kao skup okolnosti u kojima se ona vrši:

U + Loc / IN

(39) *Dok sam trčkarao **U mestu** i izvodio prve pokrete, osećao sam se prilično glupo.*

*Run **IN place** to show that it is doing something, but actually going nowhere [...]*

(40) *Krećem se **U svim pravcima**.*

*[...] these quanta move **IN all directions** with the velocity of light [...]*

Konceptualizacija metaforičkog prostora ista je u oba jezika. Ovde nije reč o konvencionalnim trodimenzionalnim sadržateljima, već o ravnim dvodimenzionalnim lokalizatorima. Međutim, postojanje unutrašnjosti, granica i spoljašnosti motiviše upotrebu predloga *U*, odnosno *IN*.

3.7.2. Kada lokalizator predstavlja sadržaj okolnosti koje okružuju radnju, objekat lokalizacije dospeva u određeno stanje na određenom mestu, te se uspostavlja korelacija između mesta i stanja. Budući da je stanje povezano s čovekovom psihom, ono se konceptualizuje kao entitet koji ima dimenziju dubine, zbog čega se iskazuje jezičkim sredstvima kojima se izražava unutrašnjost mesta:

U + Loc / IN

(41) *Evo, dok ne dođe Emil, da popijem jedan aperitiv sa opasnim razbojnikom koji drži **U tajnosti** svoje ime i skriva se iza maske [...]*

*In a sense, their masculinity and femininity depend on differences made and kept **IN secret**, as much as upon differences made visible and audible in ritual performance or everyday life [...]*

(42) *Zamolio sam prodavca da mi izmeri hleb, našta me je on **U čudu** pogledao popreko i drsko odbrusio [...]*

*She looked **IN wonder**, then smiled, paused and gave me a questioning look [...]*

(43) *On govori sa oduševljenjem i **U ekstazi** o piscima koje afirmiše [...]*

*He had lifted up his arms and spoken **IN ecstasy** to the sombre nave of the trees [...]*

(44) *I kada je ono stalo, gledali smo **U neverici**, zanemeli.*

*With some difficulty I got up and watched **IN disbelief** as the collie staggered to his feet [...]*

3.7.3. Vid, odnosno oblik ispoljavanja radnje direktno proističe iz oblika kao metaforičkog sadržatelja u kojem se pojavljuje objekat lokalizacije (Klikovac 2006: 164).²² U ovim konstrukcijama, imenice u pluralu označavaju mnoštvo entiteta koje povezuju zajedničke osobine, interesi i sl.:

U + Loc / IN

(45) *[...] a azili za prihvat pasa lutilica nisu napravljeni, pa oni **U čoporima** i dalje šetaju gradskim ulicama [...]*

*Feral dogs in the Italian environment behave in much the same fashion as wolves. Running mainly at night **IN packs** of up to 20 or 30 members [...]*

(46) *Idu **U grupama**. Pričaju, šale se [...]*

*If you must travel, it is best to go **IN groups**.*

Pojam skupa pojedinaca koji se konceptualizuje kao masa Lejkof (Lakoff, 1987: 428) je definisao terminom *multiplex-mass transformation*, objasnivši prisustvo perceptivnog fenomena koji podrazumeva da se zbirni entiteti opažaju kao posebna masa, gomila:

Imagine a large herd of cows up close – close enough to pick out the individual cows. Now imagine yourself moving back until you can no longer pick out the individual cows. There is a point at which you cease making out individuals and start perceiving a mass. It is this perceptual experience upon which the relationship between multiplex entities and masses rests (Lakoff, 1987: 428).

Ta masa se i u engleskom jeziku konceptualizuje kao trodimenzionalni sadržatelj i uključuje slikovnu shemu ograničavanja pokreta, opkoljenosti, skrivenosti od pogleda i sl., pa je jasna motivacija za upotrebu predloga *IN*.

4. UMEMSTO ZAKLJUČKA

Iako zadatak ovog istraživanja nije bio popis svih srpskih i engleskih kvalifikativnih predložkih konstrukcija koje primarno imaju prostorno značenje, nastojala sam da ukažem na sličnosti i razlike u prevodnim ekvivalentima, koje utiču na konceptualizaciju prostora u dva jezika pa time i na načine njegovog transponovanja u nedimenzionalno značenje kvalifikativnosti. Rezultati analize

²² D. Klikovac (2006: 164) ističe da je značenje oblika inherentno načinsko za razliku od kontekstualno uslovljenog načinskog značenja lokativa s predlogom *u*.

pokazuju da se u velikom broju slučajeva konceptualizacije poklapaju, ali i da se određena značenja iskazuju različitim predlozima zavisno od toga da li se prostor konceptualizuje kao unutrašnjost ili kao površina. Takav je, na primer, slučaj kod metaforičke supralokativnosti, gde se u srpskom s lokativom kombinuje predlog NA, a u engleskom je u upotrebi predlog IN (*nositi na rukama* : *carry in one's arms*; *obratiti se na engleskom* : *to be addressed in English*). Kao što pokazuje analiza transpozicije perlativnog značenja, nepodudarnost predloga može, takođe, proizaći iz shvatanja posrednika kao metaforičke površine radnje koja se posmatra kao sumaran process (*naručiti klavir preko firme*) ili kao metaforičkog kanala kroz koji se radnja realizuje u etapama (*book a travel through the company*). Dakle, razlike među predlozima posledica su namere da se u prvi plan istakne određeni semantički momenat.

Ovaj rad treba da bude uvod u dalja istraživanja sličnosti i razlika u upotrebi predloga i njihovog uticaja na konceptualizaciju različitih značenja u srpskom i stranim jezicima uopšte, jer bi rezultati do kojih bi se došlo bili od koristi kako nastavnicima, tako i učenicima srpskog jezika kao stranog. Jedan od razloga je to što prostorni predlozi predstavljaju jedan od najvećih problema pri ovladavanju stranim jezikom upravo zbog raznolikosti značenja, posebno onih apstraktnih, što utiče na njihovu nepodudarnost u različitim jezicima.²³

Kognitivnolingvistički pristup opisu upotrebe predloga i predloških konstrukcija stoga možda može najbolje pomoći u učenju stranog jezika, ali je prvenstveno neophodno sprovesti temeljne kontrastivne i komparativne analize što većeg broja ovih jezičkih jedinica. Međutim, primenu ovakvog opisa treba testirati u učionici pre nego što se sa sigurnošću utvrdi da je on najproduktivniji u ovladavanju srpskim kao stranim jezikom.

Jelena Redli

TRANSPOSITION OF SPACE INTO QUALITY OF ACTION/ENTITY BY SPATIAL PREPOSITIONS IN SERBIAN AND ENGLISH

The subject of the research are Serbian prepositions such as NA, U, PREKO and their English equivalents IN, ON, OVER, etc. which constitute prepositional phrases whose primary spatial sense develops into the abstract sense of quality. The aim was to determine whether the usage of different prepositions influences the conceptualisation of space and whether different conceptualisation affects the interpretation of the sense of quality.

The results have confirmed that similarities as well as differences in spatial prepositions influence the way the space is conceptualised in the examined languages. In many cases, the conceptualisation is the same, which is proved by the usage of the primary English equivalents of the Serbian prepositions, e.g. *vladati iz senke* – *rule FROM the shadows*, *smejati se DO suza* – *to laugh TO tears*, *ići u grupama* – *to go IN groups*. On the other hand,

²³ Koventri i Gerod ističu da je prostorne predloge najteže usvojiti kada se uči strani jezik zbog toga što se razlike među jezicima svode na način na koji oni preslikavaju jezičke termine na prostorne relacije (Coventry-Garrod, 2004: 4).

the corpus has shown various different equivalents each of which has a specific meaning but does not necessarily imply different conceptualisation (e.g. *naručiti klavir PREKO firme – book a travel THROUGH the company*, *utvrditi DO detalja – examine IN detail*) as well as those which influence completely different conceptualization of space, such as that of bearing and containment (e.g. *ubiti IZ potaje – kill IN secret*, *nositi NA rukama – carry IN one's arms*). These findings can also be useful in teaching Serbian as a foreign language because they can give the insight into the most frequent errors in the use of prepositions, which would provide a more useful framework for building a systematic approach to teaching Serbian prepositions and prepositional phrases.

Key words: cognitive linguistics, conceptualization, space, quality, translational equivalent.

IZVORI

Elektronski korpusi engleskog jezika:

<http://corpus.byu.edu/>, <https://the.sketchengine.co.uk/open/>

Onlajn mediji na engleskom jeziku:

<http://edition.cnn.com/2010/LIVING/09/16/cb.who.you.know/index.html>,

<https://www.washingtonpost.com/news/wonk/wp/2015/03/20/the-industries-where-personal-connections-matter-the-most-in-getting-a-job/>,

<http://motherhood.modernmom.com/infants-communicate-through-crying-13931.html>, <https://www.nlm.nih.gov/medlineplus/ency/patientinstructions/000414.htm>

Elektronski korpus srpskog jezika:

<http://www.korpus.matf.bg.ac.rs/korpus/korpus2013adv.php>

Onlajn mediji na srpskom jeziku:

http://www.emins.org/uploads/useruploads/projektipdf/Moguca_Srbija_Dobra_uprava.pdf, <http://istarventuri.com/o-meni/>,

<http://pulse.rs/lolita-vladimira-nabokova-ili-tebi-moja-dolores/>

LITERATURA

Belaj, B., & Tanacković Faletar, G. (2014). *Kognitivna gramatika hrvatskoga jezika. Knjiga prva: Imenska sintagma i sintaksa padeža*. Zagreb: Disput.

Belaj, B. (2008). *Jezik, prostor i konceptualizacija – shematična značenja hrvatskih glagolskih prefiksa*. Osijek: Grafika.

Brugman, C. (1980). *Story of OVER*. M.A. Thesis. University of California, Berkley.

Bugarški, R. (1996). *Predlozi over, under, above, below i beneath u savremenom engleskom jeziku*. Beograd: XX vek.

Bugarški, R. (1979). Uvod u čitanje Vorfa. Preuzeto 22. juna 2016, sa <http://www.bibliotekaxxvek.com/41-li-vorf-bendamin-jezik-misao-i-stvarnost-1979/>

Coventry, K. R., & Garrod, S. C. (2004). *Saying, Seeing, and Acting: The Psychological Semantics of Spatial Prepositions*. New York: Taylor & Francis Inc.

Cuyckens, H. (1988). Spatial prepositions in cognitive semantics. In: Hüllen, W./Schulze, R. (eds.) 316–328.

- Dirven, R., & Verspoor, M. (2004). *Cognitive Exploration of Language and Linguistics* (second revised edition). Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Evans, V., & Tyler, A. (2003). *The Semantics of English Prepositions. Spatial Scenes, Embodied Meaning and Cognition*. New York: Cambridge University Press.
- Evans, V., & Green, M. (2006). *Cognitive Linguistics. An Introduction*. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Evans, V. (2010). From the spatial to the non-spatial: The 'state' lexical concepts of in, on and at. In: Evans, V./ Chilton, P. (eds.). *Language, cognition and space: The state of the art and new directions*. London: Equinox Publishing, 215–248.
- Janda, L. A., & Clancy S. J. (2002). *The Case Book for Russian*, Bloomington: Indiana University, Slavica Publishers.
- Klikovac, D. (2006). *Semantika predloga. Studije iz kognitivne lingvistike* (2. izd.). Beograd: Filološki fakultet.
- Kordić, S. (1999). Gramatički opis koncipiran prema funkcionalno-semantičkim kategorijama. U: Ivić, M. / Ivić, P. / Plankoš, J. / Stijović, S. (Hrsg.) (ured.). *Aktuelni problemi gramatike srpskog jezika*. Subotica – Beograd: Gradska biblioteka Subotica /Narodna biblioteka Srbije, Institut za srpski jezik SANU. 43–48.
- Lakoff, G. (1987). *Women, fire, and dangerous things: What categories reveal about the mind*, Chicago: University of Chicago Press.
- Lakoff, G., & Johnson, M. (2003). *Metaphors We Live By*. London: The University of Chicago Press.
- Matešić, D. J. (1982). *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*. Zagreb: Školska knjiga.
- Matovac, D. (2013). *Semantika hrvatskih prijedloga*. Doktorska disertacija, Osijek: Filozofski fakultet. Pregled bibliografske jedinice broj: 647094.
- Oxford English Dictionary (OED). Preuzeto 25. jula 2016, sa <http://www.oed.com/>
- Palić, I. (2007). *Sintaksa i semantika načina*, Sarajevo: Bookline.
- Pavlović, S. (2011). Prostor i prostorne metafore u padežnom sistemu Brižinskih spomenika. *Slavistična revija*, 59 (2), 179–194.
- Piper, P. (2001). *Jezik i prostor* (2. izd.). Beograd: Biblioteka XX vek.
- Pranjković, I. (2001). *Druga hrvatska skladnja. Sintaktičke rasprave*, Zagreb: Hrvatska sveučilišna naklada.
- Radden, G. (1985). Spatial metaphors underlying prepositions of causality. In: Paprotté, W. / Dirven, R. (eds). 177–207.
- Radden, G., & Dirven, R. (2007). *Cognitive English Grammar. Cognitive Linguistics in Practice 2*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Rasulić, K. (1994). *Kategorizacija predložkih značenja tipa „ispod“ u engleskom, srpskohrvatskom i italijanskom jeziku*. Magistarski rad. Univerzitet u Beogradu: Filološki fakultet.
- Redli, J. (2014). Kognitivnolingvistička analiza adnominalnog kvalifikativnog genitiva u srpskom jeziku. U: *Prvi međunarodni interdisciplinarni skup mladih naučnika društvenih i humanističkih nauka Konteksti. Zbornik radova*, 199–212.

- Taylor, J. R. (1993). Prepositions: Patterns of polysemization and strategies of disambiguation. In: C. Zelinsky-Wibbelt (ed.) (1993). *The Semantics of Prepositions. From Mental Processing to Natural Language Processing*, Berlin, 151–175.
- Šarić, Lj. (2012). The Croatian preposition uz: A cognitive approach. *Jezikoslovlje*, 13.1, 151–190.

*

- Арсенијевић, Н. (2003). Акузатив с предлогом у савременом српском језику – I и II. *Зборник Матице српске за филологију и лингвистику*, 46 (1-2), 107–263, 53–216.
- Белић, А. (1998). *Општа лингвистика. О језичкој природи и језичком развоју* (књ. II). Изабрана дела Александра Белића, први том. Београд.
- СЕР: Српски електронски речник. Србософт, <<http://srpskijezik.com/>>
- Стевановић, М. (1966). Синтагме с генитивом и предлогом с(а). *Наш језик*, XV/1–2, 62–76.